

Б.М. Ворник, Е.В. Харчук, А.А. Дмитренко

ПАТОХАРАКТЕРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЖЕНЩИН С ТРАНССЕКСУАЛИЗМОМ

Украинский научно-исследовательский институт социальной и судебной психиатрии и наркологии
МЗ Украины, г. Киев

Ключевые слова: расстройства половой идентификации, женский транссексуализм, патохарактерологические особенности, типы патологического развития личности.

Расстройства половой идентификации являются объектом особого внимания специалистов разных направлений, в первую очередь сексологов, психологов, психиатров. Именно к ним чаще всего и обращаются данные лица. Поэтому особое значение имеет не только проблема гендерного самосознания, но и выявление сопутствующих психических нарушений [2, 3, 6].

Одним из вариантов расстройств половой идентификации является транссексуализм. Первые попытки научного описания этого явления предприняли J. Frankel (1858) и J. Westphal (1870). Позднее возникла необходимость терминологического оформления феномена. Так, R. Kraft-Ebing (1884) определил его как «превратное ощущение своего тела», M. Hirschfeld (1918) считал его разновидностью трансвестизма, употреблялись также формулировки: «сексуальная паранойя», «паранойя половой трансформации», «бред полового метаморфоза». Использовалось также понятие «транссексуальная психопатия» (D. Cauldwell, 1949).

Однако наиболее устоявшимся для данной формы расстройства половой идентификации является термин «транссексуализм», предложенный Н. Benjamin в 1953 г. Этот же термин используется в МКБ-10 [1]. Тем не менее, несмотря на широкое распространение он не является универсальным, поскольку в англоязычной литературе зачастую используется тождественное понятие «гендерной дисфории». Терминологическую несогласованность подкрепляет и позиция разработчиков DSM-V, которые включили в классификацию это расстройство именно под таким названием. «Синдром отвергания пола» (Gender Dysphoria Syndrom) был предложен D. Laub, N. Fisk (1974) для определения всех лиц, стремящихся к смене пола [1, 4].

Неоднозначные сведения имеются по поводу распространенности транссексуализма у мужчин и у женщин. Так, общемировой тенденцией является преобладание мужского транссексуализма над женским в соотношении 4:1, а именно от 1:37000 до 1:100000 и от 1:103000 до 1:400000 соответственно [8]. Согласно данным Б. М. Ворника, в Украине имеет место обратное со-

В статье дано описание пяти основных типов патологического развития личности женщин с транссексуализмом, а именно: истероидного, параноидного, шизоастенического, инфантильного и мозаичного, которые наблюдалась у 17 (50,0%) обследованных из общего количества женщин, обратившихся с желанием сменить пол. Однако у значительной части – 10 (29,41%) женщин, желающих сменить пол, не выявлено патохарактерологических признаков личности. Эндогенно-процессуальные и экзогенно-органические расстройства психики обнаружены у 7 (20,59%) пациенток с нарушением половой идентификации.

отношение: женский транссексуализм преобладает над мужским в соотношении 4:1 [3, 7].

В силу различий в формировании женского и мужского транссексуализма целесообразно рассматривать эти расстройства по отдельности.

Целью данной работы стало изучение патохарактерологических особенностей лиц женского пола с транссексуализмом.

Материалы и методы исследования

На основании обследования 34 женщин, обратившихся за специализированной помощью по поводу желания сменить пол, был проведен анализ их характерологических особенностей.

Все пациентки проходили обследование амбулаторно.

Результаты и их обсуждение

Выявлено, что у 7 (20,59%) женщин имела место тяжелая эндогенная или экзогенно-органическая патология. Диагностическая характеристика пациенток выглядела следующим образом: расстройства шизофренического спектра выявлены у 5 (71,43% в данной подгруппе, или 14,71% от общего количества обследованных), психическая патология вследствие органического поражения головного мозга – у 2 (28,57% и 5,88% соответственно) обследованных.

У 18 (52,94%) пациент было выявлено наличие неблагоприятных социальных и биологических факторов, среди которых – отягощенная наследственность, соматическая патология, дезадаптирующие типы родительского воспитания, употребление психоактивных веществ в анамнезе.

У всех обследованных пациенток с транссексуализмом с началом полового созревания и развития вторичных половых признаков обострялся внутриличностный половой конфликт (гендер-конфликт), который в некоторых случаях перерастал в стойкую дисморфо-

фобію з реакцією отвергнання своєго біологіческого пола. Типичним було і наявність сильної аффективної насыщеності переживань, найбільше мучительні з яких досягали ступені дисфорії. Пациєнтки не тільки п'яталися замаскувати нежелательні полові признаки, але і зачастую доходили до совершення актів самоповреждения в отношении полових органів. Все пациентки мали депресивні переживання різної ступені вираженості, переважно з суїцидальними намереннями або спробами в анамнезі. Особливості аффективної сфери состояли в наявності в їх структурі сверхценних образувань, зміст яких заключався в стойких виражених ідеях, які пізніше і намереннях, переміни пола, які пациентки розглядали як «решення всіх своїх проблем».

Психопатичні реакції були многообразними – від тормозимих (психастенического, астенического і шизоидного типів) до виражених истероформних і эксплозивних проявлень. Со временем данні реакції приобреали систематичний стереотипний характер, вплоть до формування патохарактерологіческих расстройств личності.

Соціалізація цих осіб також проходила болезненно. Смена навчального і трудового колективу сопроводждалася «срывами адаптації», пов’язаними зі змінами умов мікро-соціальної середовища і, як наслідок, формуванням ставлення до образу пациенток з боку нових суб’єктів межличностного взаємодействія. За частоту в силу конституціонально-типових особливостей лиць з транссексуалізмом у них виникали протестні реакції в відповідь на соціальний пресинг, дискримінацію, осудження з боку оточуючих. Дисгармонічні ставлення з боку членів своєї родини (в особливості з боку батьків), труднощі формування і «удержання» любовних і сексуальних стосунків, неможливість створення власної родини, часта смена місць роботи в результаті стигматизуючих факторів, а також інші затруднення межличностного і внутрішньолічностного характера сенсибілізували психику пациенток і сприяли дальнейшому усугубленню расстройств личності.

Характерними для них являлися антивітальні тенденції, характеризуючись, серед іншого, високою суїцидальною готовністю.

Проаналізувавши психопатологічні феномени, наблюдавшіся у обслідованих пациенток, ми виділили п'ять типів патологічного розвитку личності: истероїдний, параноїдний, шизоастенический, інфантильний, мозаїчний.

Істероїдний тип патологічного розвитку личності встречався у 2 жінок (11,76% від загального числа осіб з психопатологічними феноменами личності). В основному, це пациентки зі сімей з вихованням по типу гіперопеки або «кумірів сім'ї». В детстві для них були характерні реакції активного протесту, опозиції, імітації. За частоту вони копіювали демонстративне, эксплозивне поведіння батьків. У них формувалися емоціональна нестабільність, слезливість, гневливість, слабодушність. Ці пациентки відрізняються егоцентричністю, манерністю, демонстративністю, пренебреженням з боку желанням і почуттям

окружаючих, не виносять невнимання до своєї персони. Одевалися з відтінком вищурності, нуждались в постійному восхищенні і признанні інших осіб. Тип реакції на фрустрацію, як правило, екстрапунітивний.

В ситуації взаємодії з лікарем були крайні нетерпеливими, склонними до аффективних вспышок, уводили беседу в інтересне тематичне русло. Як правило, весьма поверхневі в судженнях, запас знань невеликий, гіпосоціальні. Реалізовували себе з помічкою формування зовнішнього обличка, який зачастую восприймається як вульгарно-демонстративний з претензією на ісклюючальність.

На піку аффективних переживань були можливими конверсіонні проявлення в вигляді функціональних двигательних расстройств, сурдомутизму, псевдо-епілептических пароксизмів.

Сфера межличностних взаємодій характеризувалася нестабільністю, неспособністю до формування устойчивих зв'язків, частою сменою сексуальних партнерів, незалежно від їхового сексуального сознання.

Параноїдний тип розвитку личності имав місце у 3 жінок (17,65%).

Як правило, такі пациентки виховувались в сім'ях з строгим вихованням, зачастую в приемних, або в дитячих будинках. Себе описували як справедливих, важливих, чесних, горділих своїми життєвими принципами.

В детстві для них були характерні такі реакції, як активний протест, опозиція.

Обнаружували склонність до екстрапунітивного типу реагування на фрустрацію. Часто об'єктом недовіри були оточуючі. Емоціональна сфера характеризувалася склонністю до застравання афекта, раздражливості, гневливості.

При взаємодії з лікарем зачастую пред'являли неадекватні вимоги, підозрювали його в негативному ставленні до себе, були склонними до кверулянтських тенденцій. Из-за недовірчості опонували лікаря, підозрювали його в протидії «законним і обоснованим» пожаданням з боку смені пола.

В сексуальній сфері характеризувалися вибіральністю контактів, некотирм ханжеством, приверженістю неким специфіческим моральним принципам. Як правило, були склонними до ревности, до своєму сексуальному партнеру ставилися, як до власності.

Свежені ідеї з боку смені пола устойчиві і некоригуються.

Шизоастенический тип патологічного розвитку личності встречався у 4 (23,53%) обслідованих. Ці особи характеризувалися замкнутістю, зниженою потребою в межличностних контактах, невисокою комунікативністю, некоторою відстраненістю, холодністю. При цьому зачастую «внутрішня життєвість» цих пациенток була дуже насыщеною, що виражалось в наявності парадоксальної сенсітівності, ранимості. В детстві вони були звичайною реакцією пасивного протесту. Чаще вони виникали з боку смені пола.

Со временем ці личностні характеристики заострялися, що приводило до все більшої соціальної дезадаптив-

ности, вплоть до самоизоляции. Характеризовались формированием интрапунитивного типа реагирования на фрустрации.

Половая жизнь таких пациенток, как правило, бедна, либидо снижено, попыток к сексуальному сближению не предпринимали, ограничивались сексуальными фантазиями.

На этом фоне формировались идеи о смене пола как о способе преодоления внутренней дисгармонии и социальной некомпетентности. Тем не менее, такие лица с просьбой о смене пола обращаются относительно редко.

В ситуации взаимодействия с врачом немногословны, испытывали трудности с описанием своих жалоб. Нуждались в психологическом сопровождении, хотя редко об этом заявляли напрямую, маскируя это внешней холодностью и невозмутимостью.

Инфантильный тип патологического развития личности был установлен у 2 (11,76%) женщин. Эти лица характеризовались отсутствием социальной зрелости, высокой внушаемостью, конформностью, несамостоятельностью суждений, задержками психо- и соматосексуального развития, общей ретардацией развития сексуальности, что проявлялось в снижении или отсутствии эротического и сексуального либидо при относительной сохранности платонического. Желание смены пола у таких пациенток не носило устойчивого характера, часто имело ундулирующий тип течения, сопровождалось недостаточным пониманием последствий хирургической и эндокринной коррекции половой принадлежности. Эти пациентки выросли в неполной семье с воспитанием по типу гиперопеки. В детстве поведение характеризовалось уступчивостью, неконфликтностью, легко смирялись с разочарованиями.

Пубертатный период лиц с инфантильным типом патологического развития личности проходил без характерных для данного возраста оппозиционно-протестных проявлений и без вовлечения в процесс половой сегрегации, что воспрепятствовало становлению стереотипов поло-ролевого поведения, а также половой социализации. Тип реагирования на фрустрации – импунитивный.

От проявлений сексуальности такие пациентки воздерживались ввиду ретардации либидо.

Во взаимодействии с врачом были пассивны, вынуждали проявлять в отношении них паттерналистические тенденции, проявляли склонность упрощать объяснения своих переживаний.

Мозаичный тип патологического развития личности был установлен у 6 (35,29%) женщин. Они характеризовались смешанностью психопатологической картины, вмещающей в себя черты описанных выше типов развития личности и нечеткостью основного патофеномена, затрудняющей его идентификацию.

В то же время значительная часть пациенток с транссексуализмом – 10 человек (29,41% от общего числа обратившихся) не обнаруживала никаких патохарактерологических особенностей.

Выводы

Таким образом, патологические личностные особенности женщин с транссексуализмом характеризовались динамичностью, склонностью к усугублению с возрастом, зависимостью от условий внешней среды, обстоятельств.

Адекватная медицинская помощь, в первую очередь психологическое сопровождение, способствовала смягчению поведенческой и личностной дисгармонии за счет формирования адекватного отношения к своей личности и своему расстройству, что способствовало улучшению социальной адаптации и снижению накала внутриличностного конфликта.

Список использованной литературы

1. Ворник Б. М. Клинические формы и диагностические критерии расстройств половой идентификации [Текст] / Б. М. Ворник // Сексопатология и андрология: лекции для врачей. – К., 1996. – С. 19–28.
2. Ворник Б. М. Патологическое развитие личности у лиц с расстройствами половой идентификации [Текст] / Б. М. Ворник // Таврический журнал психиатрии. – 1999. – Т. 3, № 4 (11). – С. 70–72.
3. Ворник Б. М. Расстройства половой идентификации: монография [Текст] / Б. М. Ворник. – К.: ИЦ «Семья», 1998. – 329 с.
4. Ворник Б. М. Расстройства половой идентификации: клиника, диагностика и коррекция [Текст]: дисс. на соискание научной степени д-ра мед. наук: 14.01.16 / Б. М. Ворник. – Харьков, 2000. – 393 с.
5. Классификация психических и поведенческих расстройств. Клинические описания и указания по диагностике [Текст] / под ред. Ю. Л. Нуллера, С. Ю. Циркина. – К.: Сфера, 2005. – 308 с.
6. Кришталь Е. В. Сексопатология [Текст] / Е. В. Кришталь, Б. М. Ворник. – К., 2014. – 544 с.
7. Пинчук И. Я. Транссексуализм: клиническая характеристика и медицинская помощь лицам с транссексуализмом в Украине [Текст] / И. Я. Пинчук, Б. М. Ворник, А. А. Дмитренко // Вестник ассоциации психиатров Украины. – 2014. – № 1. – С. 5–8.
8. Сексопатология: справочник [Текст] / Г. С. Васильченко, И. Л. Ботнева, В. М. Маслов [и др.]; под ред. Г. С. Васильченко. – М.: Медицина, 1990. – 576 с.

ПАТОХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОК ІЗ ТРАНССЕКСУАЛІЗМОМ

Б.М. Ворник, Е.В. Харчук, О.А. Дмитренко

У статті дано опис п'яти основних типів патологічного розвитку особистості жінок з транссексуалізмом, а саме: істероїдного, параноїдного, шизоастенічного, інфантильного і мозаїчного, які спостерігалися у 17 (50,0%) обстежених із загальною кількості жінок, які звернулися з бажанням змінити стать. Однак у значної частині – у 10 (29,41%) жінок, які мають бажання змінити стать, не виявлено патохарактерологічних ознак особистості. Ендогенно-процесуальні та екзогенно-органічні розлади психіки виявлені у 7 (20,59%) пацієнтів з порушенням статевої ідентифікації.

Ключові слова: розлади статевої ідентифікації, жіночий транссексуалізм, патохарактерологічні особливості, типи патологічного розвитку особистості.

PATHOCHARACTEROLOGICAL FEATURES OF WOMEN WITH TRANSSEXUALISM

B. Vornyk, Ye. Harchuk, O. Dmytrenko

The article describes the five major types of pathological personality development of women with transsexualism, namely hysteroid, paranoid, shyzoasthenic, infantile and mosaic, which were observed in 17 (50,0%) patients of the total number of women attending the desire to change their sex. However, a significant part – 10 (29,41%) of women wanting to change their sex, showed no signs of pathocharacterological features of personality. and Schizophrenophormic and organic mental disorder were found in 7 (20,59%) patients with gender identity disorder.

Key words: gender identity disorders, female-to-male transsexualism, pathocharacterological features, types of pathological personality development.